# Utbildningsutskottets betänkande 1983/84: 14

**om vissa anslag till vuxenutbildning (prop. 1983/84: 100)**

ÅTTONDE HUVUDTITELN

I detta betänkande behandlas förslag som regeringen förelagt riksdagen i proposition 1983/84: 100 bilaga 10 (utbildningsdepartementet) under avsnittet Vuxenutbildning punkterna C 2–C 9 jämte motioner.

Utbildningsutskottet har från kulturutskottet inhämtat yttrande över proposition 1983/84: 100, bilaga 10, punkt C 5 Bidrag till studieförbunden m. m. i de delar som rör kulturutskottets verksamhetsområde samt motion 1983/84: 2097 i motsvarande delar.

1. **Statliga skolor för vuxna: Utbildningskostnader.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt C 2 (s. 165–167) och hemställer

att riksdagen till *Statliga skolor för vuxna: Utbildningskostnader* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 13 052 000 kr.

2. **Statliga skolor för vuxna: Undervisningsmaterial m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt C 3 (s. 167–168) och hemställer

att riksdagen till *Statliga skolor för vuxna: Undervisningsmaterial m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett reservationsanslag av 4 896 000 kr.

3. **Bidrag till kommunal utbildning för vuxna.** Regeringen har under punkt C 4 (s. 168–174) föreslagit riksdagen att

1. godkänna vad som i propositionen förordats om undervisningstimmar i grundutbildning för vuxna och kommunal vuxenutbildning,

2. bemyndiga regeringen att fördela undervisningstimmarna i kommunal vuxenutbildning på delramar i enlighet med vad som förordats i propositionen,

3. bemyndiga regeringen att – i den mån arbetsmarknadsskäl så påkallar – öka antalet undervisningstimmar i kommunal vuxenutbildning och grundutbildning för vuxna för att bereda utbildningsmöjligheter för arbetslösa,

4. till Bidrag till kommunal utbildning för vuxna anvisa ett förslagsanslag av 744 600 000 kr.

**Motionerna**

1983/84: 499 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

1. att riksdagen beslutar att under anslaget kommunal vuxenutbildning anvisa 40 milj. kr. mindre än vad regeringen föreslagit.

1983/84: 2097 av Per Unckel m. fl. (m) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

20. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om kommunal utbildning för vuxna samt att till Bidrag till kommunal utbildning för vuxna för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 594 600 000 kr.

*Utskottet*

I det inledande avsnittet av årets utbildningshuvudtitel (s. 32–34) redovisar föredragande statsrådet att vägledande för förslagen om anslagstilldelning på vuxenutbildningens område är att vuxenutbildningens volym måste upprätthållas.

Under anslaget Bidrag till kommunal utbildning för vuxna räknar föredragande statsrådet med oförändrat 1 234 000 undervisningstimmar för grundutbildningen för vuxna och 2 656 000 för den kommunala vuxenutbildningen. Fördelningen av undervisningstimmarna inom den kommunala vuxenutbildningen på delramar avseende grundskolkurser, gymnasieskolkurser i allmänna ämnen, gymnasieskolkurser i yrkesämnen och särskilda yrkesinriktade kurser föreslås också vara densamma som innevarande budgetår. Regeringen begär dock riksdagens bemyndigande att få fördela det totala antalet undervisningstimmar inom den kommunala vuxenutbildningen på andra typer av delramar än de nuvarande och därvid ha gällande prioritering och nuvarande fördelning som riktmärke. Det totala medelsbehovet beräknas till 744 600 000 kr. Föredragande statsrådet tar inte ställning till vissa förslag från skolöverstyrelsen (SÖ) om samverkan över kommungränserna m. m., eftersom sådana frågor tas upp i betänkandet (SOU 1982: 29), Kommunal utbildning för vuxna, vilket avses läggas till grund för en särskild proposition under våren 1984.

I två motioner hemställs att riksdagen skall anvisa ett lägre belopp än vad regeringen föreslagit.

I motion 1983/84: 499, yrkande 1, hemställs att riksdagen skall anvisa 40 milj. kr. mindre än vad regeringen föreslagit. Besparingen bör i första hand avse grundskolkurserna inom kommunal vuxenutbildning. De inbesparade medlen avses användas för att öka och förbättra högskoleutbildningen.

Enligt motion 1983/84: 2097 bör ungdomsskolan så långt det är möjligt skyddas från besparingar och nedskärningar. Därför föreslås i motionens yrkande 20 att en besparing om 150 milj. kr. skall göras under anslaget Bidrag till kommunal utbildning för vuxna. Eftersom motionärerna anser det betydelsefullt att alla får en utbildning som motsvarar den obligatoriska

skolan bör grundutbildning för vuxna och grundskolkurserna undantas från neddragningar. I stället föreslås att besparingen skall avse gymnasieskolkurserna, antingen i form av nedskärningar eller viss avgiftsfinansiering.

Den i motion 1983/84: 499 föreslagna besparingen skulle kunna innebära att undervisningsvolymen för grundskolkurserna minskade 20–25 %. Utskottet kan inte acceptera en sådan begränsning av de korttidsutbildades möjligheter att komplettera sin utbildning och få en bas för vidare studier och yrkesverksamhet. Riksdagen bör därför avslå yrkande 1 i motionen.

Förslaget i motion 1983/84: 2097 skulle kunna innebära att gymnasieskolkurserna minskade 40–50 %. Denna mycket kraftiga nedskärning av de vuxnas utbildningsmöjligheter skulle enligt utskottets mening vara speciellt olycklig i ett läge då ungdomar föreslås få företräde till gymnasieskolans platser. De vuxna måste kunna bedriva studier på gymnasial nivå för att stärka sin ställning i samhällsgemenskapen och på arbetsmarknaden och komplettera sin utbildning inför högre studier. Utskottet kan inte tillstyrka att undervisningen inom kommunal vuxenutbildning skall avgiftsbeläggas. Utskottet föreslår med det anförda att riksdagen avslår motion 1983/84: 2097 yrkande 20.

Riksdagen bör således godkänna vad som förordats i propositionen om undervisningstimmar i grundutbildning för vuxna och kommunal vuxenutbildning, ge regeringen det begärda bemyndigandet att fördela undervisningstimmarna i kommunal vuxenutbildning på delramar i enlighet med vad som har förordats samt anvisa det begärda beloppet under anslaget.

Utskottet föreslår vidare att riksdagen bemyndigar regeringen att – i den mån arbetsmarknadsskäl så påkallar – öka antalet undervisningstimmar i kommunal vuxenutbildning och grundutbildning för vuxna för att bereda utbildningsmöjligheter för arbetslösa.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med avslag på motionerna 1983/84: 499 yrkande 1 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 20 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100 om undervisningstimmar i grundutbildning för vuxna och kommunal vuxenutbildning,
2. att riksdagen med avslag på motionerna 1983/84: 499 yrkande 1 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 20 i denna del bemyndigar regeringen att fördela undervisningstimmar i kommunal vuxenutbildning på delramar i enlighet med vad som förordats i proposition 1983/84: 100,
3. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 100 och med avslag på motionerna 1983/84: 499 yrkande 1 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 20 i denna del till *Bidrag till kommunal utbildning för vuxna* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 744 600 000 kr.,

4. att riksdagen bemyndigar regeringen att – i den mån arbetsmarknadsskäl så påkallar – öka antalet undervisningstimmar i kommunal vuxenutbildning och grundutbildning för vuxna för att bereda utbildningsmöjligheter för arbetslösa.

4. **Bidrag till studieförbunden m. m.** Regeringen har under punkt C 5 (s. 175–178) föreslagit riksdagen att

1. godkänna att 89 000 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1984/85 används till att delvis finansiera anslaget Bidrag till studieförbunden m. m.,

2. till Bidrag till studieförbunden m. m. för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 870 982 000 kr.

*Motionerna*

1983/84: 499 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

2. att riksdagen beslutar att under anslaget Bidrag till studieförbunden m. m. anvisa 15 milj. kr. mindre än vad regeringen föreslagit.

1983/84: 798 av Gunhild Bolander (c) och Per-Axel Nilsson (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande möjligheter för studieförbund att anordna universitetskurser på Gotland.

1983/84: 996 av Hans Nyhage m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att kursplanebundna universitetscirklar skall vara statsbidragsberättigade.

1983/84: 1696 av Kerstin Göthberg m. fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen beslutar att tilläggsbidrag till studiecirklar i glesbygd skall utgå med 20 kr./tim. samt att tilläggsbidraget till studiecirklar i svenska och matematik avskaffas,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till breddutbildning i datafrågor i studieförbundens regi i enlighet med vad som anförs i motionen.

1983/84: 1726 av Hans Nyhage (m) och Inger Wickzén (m) vari yrkas att riksdagen beslutar att sammankomsterna för studiecirklar inom konsthantverksområdet skall få omfatta fyra timmar i enlighet med vad som angetts i motionen.

1983/84: 2097 av Per Unckel m. fl. (m) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

21. att riksdagen beslutar att avskaffa tilläggsbidragen till studiecirklar i samhällskunskap, svenska, matematik och hemspråk,

22. att riksdagen beslutar att avskaffa den särskilda anslagsposten för bidrag till uppsökande verksamhet i bostadsområden,

23. att riksdagen beslutar att den särskilda anslagsposten för bidrag till kulturverksamhet bestäms till 65 110 000 kr.,

24. att riksdagen beslutar att godkänna att 292 000 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1984/85 används för att delvis finansiera anslaget Bidrag till studieförbunden m. m.,

25. att riksdagen beslutar att till Bidrag till studieförbunden m. m. för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 789 282 000 kr.

*Utskottet*

Studiecirkelverksamheten har under de senaste budgetåren minskat avsevärt. Enligt föredragande statsrådet är det sannolikt att detta delvis beror på det kärva ekonomiska läget och ökade deltagaravgifter. Mot denna bakgrund anser statsrådet att det finns anledning att ytterligare öka stödet till de studiecirklar som är avsedda att stödja folkrörelserna och utbilda deras medlemmar för uppgifter i samhället och i föreningslivet. Ett särskilt stöd bör också ges åt den del av verksamheten som har till syfte att ge en ny chans åt kortutbildade och åt socialt och kulturellt missgynnade grupper.

Det *högre schablonbidraget* om 90 kr. per studietimme föreslås utgå med oförändrat belopp till 6 200 000 studietimmar. Inte heller det *lägre schablonbidraget* om 28 kr. per studietimme föreslås ändrat. Det beräknas utgå till ca 2 000 000 studietimmar. Utskottet har inget att erinra mot vad som anförts om dessa bidrag.

*Tilläggsbidragen* om 20 kr. per studietimme till vissa studiecirklar som avser handikappverksamhet samt till studiecirklar i hemspråk, svenska, matematik och samhällsinriktade ämnen föreslås höjt till 30 kr. per studietimme. Tilläggsbidraget för studiecirklar inom stödområdena A, B och C föreslås höjt från 10 kr. till 15 kr. per studietimme.

Lägre tilläggsbidrag eller borttagande av tilläggsbidrag föreslås i tre motioner. Enligt motion 1983/84: 499, yrkande 2, bör inte någon höjning göras av tilläggsbidragen till studiecirklar i hemspråk, svenska, matematik och samhällsinriktade ämnen. Därigenom sparas 15 milj. kr., som motionärerna anser bör föras över till den högre utbildningen i bl. a. kvalitetshöjande syfte. Höjningen av bidragen till handikappcirklar och studiecirklar i vissa stödområden accepteras i motionen. I motion 1983/84: 1696, yrkande 1, hemställs att tilläggsbidragen till studiecirklar i svenska och matematik helt skall tas bort. Besparingen om 3 milj. kr. föreslås användas till att höja tilläggsbidraget till studiecirklar i stödområdena A–C från 10 kr. till 20 kr. per studietimme. I motion 1983/84: 2097, yrkande 21, hemställs att tilläggsbidragen till studiecirklar i hemspråk, svenska, matematik och samhällsinriktade ämnen helt skall tas bort då det enligt motionärerna är felaktigt att prioritera vissa ämnen inom folkbildningsarbetet. Motionärerna anger besparingen till 44,7 milj. kr. Den föreslagna höjningen av tilläggsbidragen till handikappcirklar och till studiecirklar i stödområdena A–C tillstyrks.

Utskottet delar föredragande statsrådets uppfattning att stödet till folkrörelsernas utbildning av sina medlemmar bör ökas. Vidare behövs det ett särskilt stöd till utbildning för kortutbildade samt socialt och kulturellt missgynnade grupper. Utskottet tillstyrker därför de föreslagna höjningarna av tilläggsbidragen till studiecirklar i hemspråk, svenska, matematik och samhällsinriktade ämnen och avstyrker motionerna 1983/84: 499 yrkande 2, 1983/84: 1696 yrkande 1 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 21.

Utskottet tillstyrker att tilläggsbidraget till studiecirklar i stödområdena A, B och C höjs, dock inte så mycket som föreslås i motion 1983/84: 1696. Den i motionen redovisade minskningen av studiecirklar med s. k. glesbygdsstöd kan delvis förklaras av att stödområdesindelningen har ändrats. Som föredragande statsrådet framhåller finns det emellertid stora skillnader inom det aktuella området i vad gäller kostnader för att anordna studiecirklar. Det bör, som föredragande statsrådet påpekat, ankomma på studieförbunden själva att lösa dessa problem genom omfördelning av statsbidrag mellan avdelningarna. Med det anförda avstyrker utskottet motion 1983/84: 1696 yrkande 1 i denna del och tillstyrker att tilläggsbidraget i stödområdena A, B och C höjs från 10 kr. till 15 kr. per studietimme.

Utskottet tillstyrker att tilläggsbidraget till studiecirklar som avser handikappverksamhet höjs från 20 kr. till 30 kr. per studietimme i enlighet med vad som förordas i propositionen.

Bidraget till *kulturverksamhet* föreslås i budgetpropositionen ökas med 7,1 milj. kr. till 95,1 milj. kr. Höjningen skall medge studieförbunden att i större utsträckning än hittills engagera kulturarbetare i verksamheten samt att satsa ytterligare på gruppverksamhet och kulturprojekt för barn och ungdom.

Enligt motion 1983/84: 2097, yrkande 23, bör bidraget till kulturverksamhet föras upp med 30 milj. kr. mindre än vad som föreslås i budgetpropositionen, dvs. med 65,1 milj. kr.

Utskottet har den 31 januari 1984 berett kulturutskottet tillfälle yttra sig över prop. 1983/84: 100 i vad avser anslaget Bidrag till studieförbunden m. m. i de delar som rör kulturutskottets verksamhetsområde samt motion 1983/84: 2097 i motsvarande delar. Yttrandet är fogat som bilaga till detta betänkande.

Kulturutskottet har i sitt yttrande KrU 1983/84: 2 y erinrat om att det enligt statens kulturråd knyts stora förhoppningar till studieförbunden från andra presumtiva bidragsmottagare som teater-, dans- och musikgrupper, barn- och ungdomsorganisationer och kulturarbetare. Studieförbunden har dock svårt att leva upp till de krav på ekonomiskt stöd som ställs på dem, i första hand avseende bidrag till kostnader för ledararvoden och materiel. Det finns risk för att kvaliteten på verksamheten utarmas på sikt om grupperna inte kan anställa duktiga och välutbildade ledare. En annan negativ konsekvens är att många arbetstillfällen för drama- och teaterpeda-

goger, dansare m. fl. på detta sätt försvinner. Verksamhet speciellt inriktad på barn och ungdom är också ett för studieförbunden relativt nytt fält. Kulturrådet tar också upp de ojämlika ekonomiska villkoren för gruppverksamhet och studiecirklar. Rådet konstaterar att trots den relativt stora bidragsökningen fr. o. m. budgetåret 1983/84 är studiecirkeln fortfarande den mest fördelaktiga verksamhetsformen ur ekonomisk synpunkt. Mot denna bakgrund finner kulturutskottet att en så kraftig nedskärning av bidraget till kulturverksamhet som förordas i motion 1983/84: 2097 skulle få icke acceptabla effekter för den lokalt förankrade kulturverksamheten. Därför avstyrker kulturutskottet motionen och tillstyrker det i propositionen föreslagna bidraget om 95 110 000 kr. till kulturverksamhet.

Utbildningsutskottet instämmer i vad som anförs i kulturutskottets yttrande och hemställer att riksdagen med avslag på yrkande 23 i motion 1983/84: 2097 anvisar 95,1 milj. kr. till kulturverksamhet i studieförbunden.

Statsbidrag utgår till kostnader för studieförbundens *uppsökande verksamhet i bostadsområden* riktad till vuxna med kort utbildning, i första hand invandrare och handikappade. Särskild uppmärksamhet skall också ägnas åt hemarbetande. Bidraget föreslås ökas från 6 180 000 kr. till 6 365 000 kr. nästa budgetår.

I motion 1983/84: 2097, yrkande 22, hemställs att bidraget till uppsökande verksamhet i bostadsområden helt skall tas bort.

Utskottet anser att den uppsökande verksamheten i bostadsområden är av stor betydelse för att nå sådana vuxna som annars kanske inte skulle söka sig till folkbildningsverksamhet. Riksdagen bör avslå motionsyrkandet och godkänna den föreslagna höjningen av bidraget.

Riksdagen föreslås anvisa 870 982 000 kr. under *anslaget* Bidrag till studieförbunden m. m. Vidare föreslås riksdagen godkänna att 89 milj. kr. av de medel som tillfaller statsverket genom *vuxenutbildningsavgiften* används till att delvis finansiera anslaget.

Förslaget i motion 1983/84: 499, yrkande 2, att inte höja vissa av tilläggsbidragen beräknas medföra ett minskat medelsbehov av 855 982 000 kr. Enligt motion 1983/84: 2097 yrkande 25 skall anslaget föras upp med 789 282 000 kr. och, enligt yrkande 24 i motionen, finansieras med 292 000 000 kr. av medlen från vuxenutbildningsavgiften.

Utskottet kan inte tillstyrka den ökade användningen under detta anslag av medlen från vuxenutbildningsavgiften som föreslås i motion 1983/84: 2097. Därför bör riksdagen avslå yrkande 24 i motionen och godkänna vad som förordas i propositionen.

Utskottet har i det föregående avstyrkt de motionsyrkanden som medför ett annat anslagsbelopp än det som föreslås i budgetpropositionen. Därför föreslår utskottet att riksdagen med avslag på motionerna 1983/84: 499 yrkande 2 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 25 anvisar 870 982 000 kr.

Universitetscirkel är en studiecirkel för studier på väsentligen samma nivå som studier vid universitet och högskolor. Utgångspunkten för universitetscirkeln är den för folkbildningsarbetet gällande att studiecirkeln är en kamratkrets för gemensamma, planmässigt bedrivna studier. Som ledare i universitetscirkel får endast godkännas den som uppfyller behörighetsvillkoren i 19 kap. högskoleförordningen (1977: 263). För en universitetscirkel som anordnas på en ort som ligger minst tre mil från högskoleorterna Uppsala, Malmö-Lund, Stockholm, Göteborg, Umeå och Linköping utgår bidrag med 75 procent av kostnaderna för reseförmåner till cirkelledaren. Riksdagen beslöt vid föregående riksmöte att universitetscirklar som följer av högskolemyndighet fastställda planer och som startar efter den 30 juni 1983 inte är statsbidragsberättigade (prop. 1982/83: 100, UbU 1982/83: 22, s. 5, rskr 1982/83: 231).

Enligt motion 1983/84: 996 har *kursplanebundna universitetscirklar* varit av stort värde för många människor i landet speciellt för dem som bor på mindre orter och i glesbygd. Sådana universitetscirklar är ett viktigt komplement till högskoleutbildningen, inte en konkurrent. Motionärerna fäster stor vikt vid de önskemål om kursplanebundna universitetscirklar som förts fram inom studieförbunden och hemställer att riksdagen skall besluta att dessa studiecirklar åter skall bli berättigade till statsbidrag.

I motion 1983/84: 798 tas samma fråga upp men särskilt med hänsyn till förhållandena på Gotland. Motionärerna hävdar att antalet universitetscirklar på Gotland minskat från 25–30 under tidigare år till en cirkel innevarande budgetår. De redovisar också att möjligheten att läsa universitetskurser minskat innevarande budgetår och nu består av de fyra till fem decentraliserade universitetskurser som regionstyrelsen årligen beslutat förlägga till ön. Motionärerna anser att de få decentraliserade universitetskurserna mera inriktar sig mot arbetsmarknadens behov av vidareutbildning, medan studieförbundens universitetskurser i större utsträckning motsvarat individernas önskemål om ytterligare kunskap. Därför hemställer de om att studieförbunden skall återfå möjligheten att anordna kursplanebundna universitetscirklar på Gotland för att folkbildningsnivån skall kunna bibehållas och även förbättras.

Utskottet finner ingen anledning för riksdagen att nu ändra sitt ställningstagande vid föregående riksmöte om att studieförbunden skall inrikta sitt arbete på studier som inte är bundna av kursplaner och kompetenskrav och att kursplanebundna universitetscirklar därför inte bör vara statsbidragsberättigade. Som utskottet nyss redovisat kan folkbildningsarbete på en hög nivå ske även efter den 1 juli 1983 i form av icke kursplanebundna universitetscirklar med kvalificerade ledare och med särskilda bidrag för att kunna hämta dessa ledare från högskolor och universitet. I vad gäller möjligheterna att på Gotland följa reguljära universitetskurser har utskottet inhämtat att regionstyrelsen tillsammans med Gotlands kommun utreder möjligheterna att öka utbudet av decentraliserade universitets-

kurser. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1983/84: 798 och 1983/84: 996.

Regeln om högst tre statsbidragsberättigade timmar per studiesammankomst föreslås i motion 1983/84: 1726 bli ändrad för *studiecirklar inom konsthantverksområdet* så att dessa skall kunna omfatta fyra timmar per sammankomst. Ökningen av antalet studietimmar skall ske inom ramen för beviljade anslag.

Det högre schablonbidraget utgår till ett begränsat antal studietimmar sammanlagt. Om antalet bidragsberättigade studietimmar inom konsthantverksområdet ökas innebär detta att antalet timmar inom andra verksamhetsområden måste minskas. Utskottet kan inte tillstyrka att så sker, varför riksdagen bör avslå motion 1983/84: 1726.

Budgetåret 1982/83 disponerades sammanlagt 10 milj. kr. för stimulans av *bred utbildning i datafrågor* (prop. 1981/82: 100, UbU 1981/82: 28 och 38, rskr 1981/82: 375). Av beloppet skulle 6 milj. kr. fördelas till studieförbunden som tilläggsbidrag till studiecirklar i datafrågor och 4 milj. kr. av datadelegationen för utvecklingsprojekt och information. För innevarande budgetår har riksdagen anvisat 3,5 milj. kr. för ändamålet (prop. 1983/84: 25, UbU 1983/84: 9, rskr 1983/84: 113).

I årets budgetproposition (bil. 10 s. 36–37) anför föredragande statsrådet att avsikten med de beviljade medlen till bred utbildning i datafrågor har varit att stimulera studieförbunden till en särskild insats genom att täcka etableringskostnaderna. Sedan verksamheten nu fått en betydande omfattning anser statsrådet det inte längre nödvändigt att anvisa särskilda medel till studiecirklar. I budgetpropositionens bilaga 2 Gemensamma frågor (s. 10) anför chefen för civildepartementet att datadelegationen bör redovisa resultaten av sin verksamhet inom bl. a. utbildning och information under hösten 1984 för att därigenom ge underlag för ställningstaganden till frågor om framtida insatser. Under civildepartementets kommitténanslag beräknas 1 milj. kr. för datadelegationens utvärdering av utbildningsinsatserna samt fortsatta försök med bred datautbildning.

Enligt motion 1983/84: 1696, yrkande 2, bör riksdagen begära att regeringen snarast presenterar ett förslag till bred utbildning i datafrågor i studieförbundens regi. Förslaget bör inte vara koncentrerat till utbildning med yrkesinriktning utan avse en bred utbildning för alla oavsett yrkesverksamhet.

Utskottet anser det tillfredsställande att den breda datautbildningen har fått en så stor omfattning. De anvisade medlen har således haft en god effekt. Den stora förändring av samhället som datatekniken innebär gör att både samhälle och individer står bättre rustade om kunskaper sprids till så många människor och kategorier som möjligt. Utskottet noterar att resultaten av den hittillsvarande verksamheten bl. a. i studieförbundens regi samt förslag om den framtida utbildningsverksamheten skall redovisas av

datadelegationen under hösten 1984. Utskottet anser att denna utvärdering och de förslag den kan leda till inte bör föregripas genom ett uttalande av riksdagen. Utskottet vill i sammanhanget också erinra om att studiecirklar i datafrågor utöver schablonbidraget om 90 kr. per studietimme i allmänhet också berättigar till tilläggsbidrag för studiecirklar i samhällsinriktade ämnen, innevarande budgetår 20 kr. per studietimme och enligt regeringens förslag 30 kr. nästa budgetår. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84: 1696 yrkande 2.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen beträffande tilläggsbidrag till studiecirklar i hemspråk och samhällsinriktade ämnen med avslag på motionerna 1983/84: 499 yrkande 2 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 21 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100,
2. att riksdagen beträffande tilläggsbidrag till studiecirklar i svenska och matematik med avslag på motionerna 1983/84: 499 yrkande 2 i denna del, 1983/84: 1696 yrkande 1 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 21 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100,
3. att riksdagen beträffande tilläggsbidrag till studiecirklar i stödområdena A, B och C med avslag på motion 1983/84: 1696 yrkande 1 i denna del godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100,
4. att riksdagen beträffande tilläggsbidrag till studiecirklar som avser handikappverksamhet godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100,
5. att riksdagen beträffande kulturverksamhet i studieförbunden med avslag på motion 1983/84: 2097 yrkande 23 godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100,
6. att riksdagen beträffande uppsökande verksamhet i bostadsområden med avslag på motion 1983/84: 2097 yrkande 22 godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100,
7. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 100 och med avslag på motion 1983/84: 2097 yrkande 24 godkänner att 89 000 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1984/85 används till att delvis finansiera anslaget Bidrag till studieförbunden m. m.,
8. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 100 och med avslag på motionerna 1983/84: 499 yrkande 2 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 25 till *Bidrag till studieförbunden m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 870 982 000 kr.,
9. att riksdagen beträffande kursplanebundna universitetscirklar avslår motionerna 1983/84: 798 och 1983/84: 996.

10. att riksdagen beträffande studiecirklar inom konsthantverksområdet avslår motion 1983/84: 1726,
11. att riksdagen beträffande bred utbildning i datafrågor avslår motion 1983/84: 1696 yrkande 2.

5. **Undervisning för invandrare i svenska språket m. m.** Regeringen har under punkt C 6 (s. 178–180) föreslagit riksdagen att till Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 98 459 000 kr.

*Motionerna*

1983/84: 465 av Lars Werner m. fl. (vpk) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om förslag att uppsökande verksamhet inleds i syfte att nå hemarbetande invandrarkvinnor och motivera dem att delta i svenskundervisning och samhällsorientering,
2. att riksdagen hos regeringen hemställer om att såväl svenskundervisning som samhällsorientering i ökande grad anpassas till invandrarkvinnornas förutsättningar och möjligheter att delta.

1983/84: 1104 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till arbetsmarknadsutskottet remitterade motionen 1983/84: 1101 – såvitt nu är i fråga yrkas

b. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om förbättrad svenskundervisning för hemarbetande invandrarkvinnor,

1983/84: 2097 av Per Unckel m. fl. (m) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

26. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna att undervisningen i svenska för invandrare för budgetåret 1984/85 får omfatta sammanlagt högst 400 000 studietimmar, varav 40 000 timmar lagbunden undervisning,
27. att riksdagen beslutar att till Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 80 459 000 kr.

1983/84: 2534 av Karin Andersson m. fl. (c) vari – med hänvisning till vad som anförts i den till socialförsäkringsutskottet remitterade motionen 1983/84: 2531 – såvitt nu är i fråga yrkas

6. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna att frågan om reformering av svenskundervisningen för vuxna invandrare skall handläggas så att ett nytt system kan träda i kraft den 1 januari 1985.

*Utskottet*

Den grundläggande undervisningen i svenska språket med samhällsorientering samt särskild samhällsundervisning för vuxna invandrare som är stadigvarande bosatta i landet får innevarande budgetår omfatta samman-

lagt 500 000 studietimmar, varav 50 000 avser undervisning som ges enligt 1972 års lag om rätt till undervisning för anställda invandrare, 437 000 timmar övrig undervisning i svenska och 13 000 timmar särskild samhällsundervisning.

De invandrare som är berättigade till undervisning i svenska enligt 1972 års lag har blivit färre till följd av läget på arbetsmarknaden och förändringar i invandringens struktur. Därför föreslår föredragande statsrådet i enlighet med skolöverstyrelsens anslagsframställning att kvoten för dem skall minskas till 40 000 timmar budgetåret 1984/85. De övriga kvoterna föreslås oförändrade. Medelsbehovet under anslaget beräknas till 98 459 000.

Enligt motionen 1983/84: 2097, yrkande 26, är det beräknade antalet timmar för högt. Därför föreslås att det totala antalet timmar får vara högst 400 000 nästa budgetår, varav 40 000 timmar avser undervisning enligt 1972 års lag. Anslaget föreslås enligt yrkande 27 i motionen föras upp med 18 milj. kr. mindre än vad som föreslås i budgetproposition.

Utskottet konstaterar att några skäl inte anförts i motionen för den föreslagna minskningen av undervisningen i svenska för invandrare. Skolöverstyrelsen förutser i sin anslagsframställning för budgetåret 1984/85 ett oförminskat behov av sådan svenskundervisning som inte sker på arbetstid och av den särskilda samhällsundervisningen. Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på motion 1983/84: 2097 yrkandena 26 och 27 anvisar medel för undervisning av den omfattning som förordats i budgetpropositionen.

Invandrarkvinnornas situation behandlas i motion 1983/84: 465. Motionärerna redogör för deras roll i den egna familjen och deras situation på arbetsmarknaden. De är ofta dubbelarbetande med stort ansvar för familjen och med begränsade möjligheter till yrkesval. Samhällets stöd till invandrarkvinnorna bör ökas. Riksdagen bör därför, enligt motionens yrkande 1, begära förslag som innebär att *uppsökande verksamhet* inleds *för* att nå hemarbetande *invandrarkvinnor* och motivera dem att delta i svenskundervisning och samhällsorientering. Såväl svenskundervisning som samhällsorientering bör, enligt yrkande 2 i motionen, i ökande grad anpassas till invandrarkvinnornas förutsättningar och möjligheter att delta.

I motion 1983/84: 1104, yrkande b, hemställs att riksdagen skall ge regeringen till känna att svenskundervisningen för hemarbetande invandrare är ytterst angelägen och att den bör förbättras.

Utskottet erinrar om att riksdagen år 1973 begärde ett samlat handlingsprogram för hur de problem skall lösas som är förknippade med de icke förvärvsarbetande vuxna invandrarnas, särskilt invandrarkvinnornas, svenskundervisning (UbU 1973: 24, rskr 1973: 159). Följande år föreslog regeringen i statsverkspropositionen ett antal åtgärder riktade särskilt till hemarbetande invandrarkvinnor, bl. a. försöksverksamhet med uppsökande verksamhet, barntillsyn samt kurser i sömnad, matlagning, konsumentkunskap m. m. inom ramen för den särskilda samhällsundervisningen.

Medel har sedan dess anvisats varje år till sådan verksamhet. Under anslaget Bidrag till studieförbunden m. m. anvisas också medel för uppsökande verksamhet som bl. a. skall rikta sig till invandrare och till hemarbetande. Vidare har medel anvisats till kortare folkhögskolekurser för invandrarfamiljer. Utskottet erinrar om att förslag om reformering av svenskundervisningen för vuxna invandrare planeras föreläggas riksdagen under våren 1984. Detta förslag bör inte föregripas. Med det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motionerna 1983/84: 465 samt 1983/84: 1104 yrkande b.

Enligt motion 1983/84: 2534, yrkande 6, bör riksdagen ge regeringen till känna att frågan om *reformering av svenskundervisningen* skall handläggas så att ett nytt system kan träda i kraft den 1 januari 1985. Motionärerna beklagar att förslag i frågan inte redan lagts fram för riksdagen, då många frågor väntar på sin lösning, t. ex. förbättrad undervisning för invandrarkvinnor och bättre svenskundervisning för yrkesutbildade för att deras kunskaper och kompetens skall kunna tas till vara på ett annat sätt än hittills.

Utskottet hänvisar till att arbete med en proposition pågår med sikte på att den skall föreläggas riksdagen under våren 1984. Förslagen i denna proposition bör inte föregripas, varför riksdagen bör avslå motion 1983/84: 2534 yrkande 6.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 100 och med avslag på motion 1983/84: 2097 yrkandena 26 och 27 till *Undervisning för invandrare i svenska språket m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 98 459 000 kr.,
2. att riksdagen beträffande uppsökande verksamhet m. m. för invandrarkvinnor avslår motionerna 1983/84: 465 och 1983/84: 1104 yrkande b,
3. att riksdagen beträffande ikraftträdande av en reform av svenskundervisningen för invandrare avslår motion 1983/84: 2534 yrkande 6.

6. **Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.** Regeringen har under punkt C 7 (s. 181–187) föreslagit riksdagen att

1. godkänna att en ny självständig folkhögskola får inrättas,

2. godkänna vad som i propositionen förordats om ändringar i statsbidragsreglerna fr. o. m. den 1 juli 1984,

3. bemyndiga regeringen att – i den mån arbetsmarknadsskäl så påkallar – anordna vissa kurser för arbetslös ungdom på folkhögskolor,

4. godkänna vad som i propositionen förordats i fråga om en särskild engångsanvisning till Västanviks folkhögskola,

5. godkänna vad som i propositionen förordats om folkhögskolans undervisningsvolym,

6. godkänna vad som i propositionen förordats i fråga om borttagande av styrinstrument för dimensionering av fritidsledarutbildning,

7. till Bidrag till driften av folkhögskolor m. m. för budgetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 420 777 000 kr.

*Motionerna*

1983/84: 550 av Iréne Vestlund (s) och Gerd Engman (s) vari yrkas att riksdagen uttalar sig för att Stiftelsen Kvinnofolkhögskola bör bli statsbidragsberättigad från läsåret 1984/1985.

1983/84: 1003 av Iréne Vestlund (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om behovet av ekonomiskt stöd till utbildning i lågfrekventa yrken.

1983/84: 1256 av Gunnar Ström m. fl. (s, m, c, fp, vpk) vari yrkas att riksdagen hos regeringen anhåller om en översyn av vissa folkhögskolors kapitalkostnader enligt vad som anförts i motionen.

1983/84: 1711 av Erik Johansson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att anpassningskurser anordnas för vuxendöva på folkhögskolor.

1983/84: 1744 av Olle Svensson m. fl. (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om självständighet för Folkhögskolan i Nyköping.

1983/84: 1753 av Per Unckel m. fl. (m) vari yrkas att riksdagen avslår regeringens förslag om statsbidrag till folkhögskolan i Bona (Västra Ny).

1983/84: 2097 av Per Unckel m. fl. (m) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

28. att riksdagen beslutar att fastställa koefficienten i det allmänna bidraget till folkhögskolor till 0,0034 fr. o. m. den 1 juli 1984,

29. att riksdagen beslutar att till Bidrag till driften av folkhögskolor m. m. för bugetåret 1984/85 anvisa ett förslagsanslag av 399 777 000 kr.

1983/84: 2288 av Karin Ahrland (fp) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om fri undervisning i teckenspråket för föräldrar till hörselhandikappade barn.

1983/84: 2293 av Christer Eirefelt (fp) och Tage Sundkvist (c) vari yrkas att riksdagen beslutar att folkhögskolekurser, som vänder sig till arbetslösa, som uppbär SVUXA, blir statsbidragsberättigade, alternativt genom omfördelning, eller utöver den i budgetpropositionen föreslagna statsbidragsberättigade volymen.

1983/84: 2307 av Martin Olsson (c) och Sven-Erik Nordin (c) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om bibehållande av extraresurs för fritidsledarutbildning vid folkhögskolorna.

*Utskottet*

Statsbidrag får innevarande budgetår lämnas till en folkhögskola för högst det antal bidragsveckor som denna skola hade under budgetåret 1981/82. Föredragande statsrådet förordar att denna regel skall gälla även budgetåret 1984/85. Om en folkhögskola inte kan utnyttja denna sin rätt till bidrag får skolöverstyrelsen (SÖ) medge att de återstående bidragsveckorna får utnyttjas av en annan skola. Dessutom disponerar SÖ innevarande budgetår 10 000 bidragsveckor att dela ut till skolor med särskilda behov, t. ex. nya eller nystartade skolor som håller på att bygga upp sin verksamhet. Föredragande statsrådet förordar att SÖ skall få disponera 12 500 bidragsveckor för detta ändamål nästa budgetår. Det totala antalet bidragsveckor ökar således från 700 000 till 702 500 nästa budgetår. Denna volym ligger till grund för medelsberäkningarna. Riksdagen föreslås godkänna vad som förordats om *folkhögskolans undervisningsvolym*.

Riksdagen föreslås också godkänna att en *ny självständig folkhögskola* får inrättas fr. o. m. nästa budgetår, nämligen i *Bona*, Västra Ny, med vänsterpartiet kommunisterna som huvudman.

I motion 1983/84: 1753 yrkas avslag på förslaget om ny folkhögskola i Bona. Det är enligt motionärernas mening svårt att i det rådande ekonomiska läget motivera statsbidrag till ytterligare en folkhögskola, då detta skulle innebära knappare resurser för övriga folkhögskolor. Den föreslagna folkhögskolan med sin speciella inriktning framstår inte som mera värd och angelägen att stödja än andra, redan existerande folkhögskolor.

Utskottet anser att riksdagen bör godkänna att den föreslagna nya folkhögskolan i Bona med vänsterpartiet kommunisterna som huvudman får inrättas fr. o. m. nästa budgetår. Verksamheten vid alla statsbidragsberättigade folkhögskolor skall följa folkhögskoleförordningens föreskrifter. Därmed är skolan också garanterad rätten att, inom ramen för de allmänna föreskrifterna, själv bestämma om sin verksamhet med hänsyn till skolans ideologiska och kunskapsmässiga inriktning. Genom att den totala undervisningsvolymen föreslås höjas innebär den nya skolan inte något intrång på andra skolors möjligheter att bibehålla sin verksamhetsvolym.

Med hänvisning till vad som anförts föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84: 1753. Utskottet föreslår vidare att riksdagen godkänner vad som förordats i propositionen om folkhögskolans undervisningsvolym.

I två motioner föreslås att *ytterligare* två *nya folkhögskolor* inrättas. Enligt motion 1983/84: 550 bör riksdagen uttala att Stiftelsen Kvinnofolkhögskola i Göteborg bör bli statsbidragsberättigad fr. o. m. läsåret 1984/85.

Motionärerna redovisar skolans verksamhet sedan år 1976 med kurser bl. a. för arbetslösa kvinnor och invandrarkvinnor. Skolans folkhögskolekurser om ca 1 700 elevveckor anordnas inom ramen för Nordiska folkhögskolans verksamhet och undervisningsvolym. Riksdagen bör enligt motion 1983/84: 1744 som sin mening ge regeringen till känna att folkhögskolan i Nyköping bör få bli självständig. Den är sedan år 1970 en del av Stensunds folkhögskolas verksamhet och svarade budgetåret 1981/82 för hälften av denna folkhögskolas drygt 8 000 elevveckor. Sedan ett par år finns en stiftelse bildad av TBV Södermanland, Nyköpingsortens ABF samt LO-sektionen i Södra Södermanland för att ta över huvudmannaskapet för folkhögskolan i Nyköping när den blir självständig. Motionärerna framhåller särskilt betydelsen för TBV och TCO att få sin första egna folkhögskola.

Utskottet kan inte tillstyrka att ytterligare nya folkhögskolor får inrättas det kommande budgetåret med tanke på den merkostnad detta skulle medföra. Utskottet föreslår därför att riksdagen avslår motionerna 1983/84: 550 och 1983/84: 1744.

Det nuvarande statsbidragssystemet med minskande statsbidrag för elevveckor över 5 100 och inget bidrag alls över 11 000 elevveckor per år infördes budgetåret 1977/78 (prop. 1976/77: 55, UbU 1976/77: 30, rskr 1976/77: 318). Då infördes också övergångsregler t. o. m. budgetåret 1981/82 för vissa stora skolor för att ge dem tid och möjlighet att på olika vis minska sin storlek. De kunde t. ex. föra över verksamhet till andra, mindre skolor eller delas i två mindre skolor i de fall de hade filialverksamhet. Övergångsperioden förlängdes år 1981 t. o. m. budgetåret 1985/86 för vissa av de stora skolorna.

I årets budgetproposition anmäls att *Ljungskile folkhögskola* inte haft möjlighet att vare sig föra över verksamhet till någon annan skola eller dela verksamheten och etablera två mindre skolor. Med hänsyn till att skolan har lokaler som svårligen kan användas för annan verksamhet är därför skolans möjligheter att ytterligare minska sin volym ytterst begränsade. Till detta kommer att skolans huvudman saknar ekonomiska förutsättningar att med egna medel bestrida kostnader som inte täcks med statsbidrag. Detta sammantaget gör att föredragande statsrådet bedömer att ett högre statsbidrag bör lämnas till Ljungskile folkhögskola än vad nu gällande bestämmelser medger för att möjliggöra för skolan att behålla i stort nuvarande undervisningsvolym. De ändrade bidragsreglerna för Ljungskile folkhögskola beräknas medföra en merkostnad om 343 000 kr. budgetåret 1984/85.

Vidare föreslås riksdagen godkänna att ett engångsbelopp anvisas till *Västanviks folkhögskola* med Sveriges Dövas riksförbund som huvudman. Genom bidraget skall skolans ränte- och amorteringskostnader för lån till nödvändig om- och tillbyggnad minskas. Föredragande statsrådet anför att

bidraget säkerställer en utsatt handikappgrupps fortsatta möjligheter till folkhögskolestudier vid en för deras behov särskilt anpassad folkhögskola.

På grund av de särskilda omständigheterna föreslår utskottet att riksdagen på angivna grunder godkänner vad som förordats om ändrade statsbidragsregler för Ljungskile folkhögskola fr. o. m. den 1 juli 1984 samt om en särskild engångsanvisning till Västanviks folkhögskola.

De höga kapitalkostnaderna för Karlskoga folkhögskola, med Svenska missionsförbundet som huvudman, tas upp i motion 1983/84: 1256. Motionärerna redovisar hur denna skola minskat sin storlek men att den har lokaler för en relativt stor verksamhet. Skolan har en stor låneskuld och har ett underskott budgetåret 1982/83. Även budgetåret 1983/84 beräknas den få ett underskott. Motionärerna begär mot denna bakgrund en *översyn av vissa folkhögskolors kapitalkostnader*.

Utskottet erinrar först om att Karlskoga folkhögskola under den långa övergångsperioden haft möjlighet att minska sin storlek genom att skolans verksamhet på Lidingö fick inrättas som en ny självständig folkhögskola år 1981. Utskottet har inhämtat att SÖ nyligen börjat en undersökning av folkhögskolornas ekonomi. Undersökningen skall omfatta alla skolor, men en mera ingående analys skall göras av ett mindre antal skolor av olika slag. Utskottet förutsätter att denna undersökning kommer att beröra bl. a. folkhögskolornas problem med kapitalkostnader. Utskottet föreslår att riksdagen med hänvisning till det anförda avslår motion 1983/84: 1256.

Varje år fastställs att ett antal elevveckor för undervisning av fysiskt, psykiskt, socialt eller språkligt handikappade får räknas som en och en halv vecka när underlaget för statsbidraget räknas ut. För nästa budgetår föreslås dessa elevveckor få uppgå till sammanlagt 40 000. Denna resurs föreslås få användas även för *teckenspråkskurser* för föräldrar till döva, hörselskadade eller talskadade barn. Vidare förordas att bidrag om högst 50 000 kr. skall få ges ut för undervisning i teckenspråk för syskon över sju år till döva, hörselskadade eller talskadade elever som själva går en teckenspråkskurs vid folkhögskola.

Riksdagen bör enligt motion 1983/84: 2288 ge regeringen till känna att föräldrar till hörselhandikappade barn skall få fri undervisning i teckenspråket.

Utskottet tillstyrker de i propositionen föreslagna förstärkningarna av stödet till teckenspråkskurser vid folkhögskola. Utskottet erinrar samtidigt om att undervisningen vid folkhögskolor är fri enligt 26 § folkhögskoleförordningen. Däremot får de studerande betala för inackordering m. m. Teckenspråksundervisning för föräldrar till hörselhandikappade barn kan också ske i studiecirkelform. I detta fall utgår förutom schablonbidrag även sådant tilläggsbidrag som ges till cirklar inom handikappverksamhet för att minska deltagarnas kostnader. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att riksdagen avslår motion 1983/84: 2288.

Tilläggsbidrag utgår sedan år 1975 till *undervisning av fritidsledare* vid folkhögskolor. Bidraget är innevarande budgetår 840 kr. per elev och årskurs och utgår för 1 740 elever. Av besparingsskäl förordar föredragande statsrådet att bidraget upphör fr. o. m. budgetåret 1984/85. Riksdagen föreslås godkänna att detta styrinstrument för dimensioneringen av fritidsledarutbildningen tas bort.

Med hänvisning till de ekonomiska problem som särskilt rörelsefolkhögskolorna fått på senare år genom olika slag av besparingsåtgärder i den statliga bidragsgivningen hemställs i motion 1983/84: 2307 att tilläggsbidraget till fritidsledarutbildningen bör behållas. Detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Utskottet tillstyrker att tilläggsbidraget till fritidsledarutbildningen tas bort av besparingsskäl och avstyrker därmed motion 1983/84: 2307.

Utskottet föreslår att riksdagen godkänner vad som förordats om *ändringar i övrigt av statsbidragsreglerna* fr. o. m. den 1 juli 1984.

Riksdagen bemyndigar varje år regeringen att – i den mån arbetsmarknadsskäl så påkallar – anordna *kurser för arbetslös ungdom* på folkhögskolor (jfr SÖ-FS 1983: 242). Utskottet tillstyrker att regeringen får detta bemyndigande även budgetåret 1984/85.

Enligt motion 1983/84: 2293 bör riksdagen besluta att *folkhögskolekurser för personer som har särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa* (prop. 1983/84: 25 och 26, SfU 1983/84: 13, rskr 1983/84: 57) skall få anordnas antingen genom omfördelning av resurser inom given undervisningsvolym eller genom att den givna volymen får överskridas.

Riksdagens beslut om särskilt vuxenstudiestöd till arbetslösa innebär att av en uppkommen medelsreservation vid utgången av budgetåret 1982/83 på anslaget till det reguljära vuxenstudiestödet får 50 milj. kr. användas för detta speciella ändamål. Medlen beräknas räcka till 1 750 studerandes helårsstudier under ett år. De skall användas för studier på grundskole- och gymnasieskolenivå, t. ex. inom kommunal vuxenutbildning och folkhögskola. Studiestödet skall sökas före den 1 juli 1984 och kan utgå för två terminer. Enligt vad utskottet inhämtat har sådant studiestöd hittills beviljats för ungefär hälften av det anvisade beloppet. De studerande har kunnat beredas plats i första hand inom kommunal vuxenutbildning och i mindre omfattning vid folkhögskolor. En stor del av de nu beviljade medlen avser studier under våren 1984, en viss del även studier under det kommande läsåret 1984/85.

Det är enligt utskottets uppfattning angeläget att arbetslösa kan stärka sin ställning på arbetsmarknaden genom studier. Detta bör i första hand ske inom givna utbildningsramar. Riksdagen har dock sedan budgetåret 1978/79 bemyndigat regeringen att av arbetsmarknadsskäl få öka den kommunala vuxenutbildningens volym (prop. 1978/79: 25, UbU 1978/79: 15,

rskr 1978/79: 124). Utskottet har under punkt 3 i detta betänkande tillstyrkt att regeringen får motsvarande bemyndigande även budgetåret 1984/85. Inom folkhögskolans totala undervisningsvolym om 702 500 bidragsveckor budgetåret 1984/85 kan SÖ omfördela bidragsveckor från en folkhögskola som inte kan utnyttja dem till en folkhögskola som behöver flera bidragsveckor. Utskottet har dessutom nyss tillstyrkt att regeringen – liksom tidigare budgetår – får anordna särskilda kurser för arbetslös ungdom vid folkhögskola. Utskottet anser att regeringen också bör bemyndigas att öka folkhögskolans totala undervisningsvolym nästa budgetår – utöver den av riksdagen godkända volymen – i syfte att vidga möjligheterna till folkhögskolestudier för de arbetslösa som får särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa. Regeringen bör således få besluta om en extra ram, uttryckt i antal elevveckor, för detta speciella ändamål. Statsbidrag skall beräknas enligt gällande föreskrifter för de extra elevveckor som därefter fördelas till folkhögskolor. Extra kurser som anordnas för arbetslösa med särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa skall således inte berättiga till något sådant särskilt bidrag som ges till kurser för arbetslös ungdom. Riksdagen bör med anledning av motion 1983/84: 2293 bemyndiga regeringen att besluta om en extra ram för folkhögskolestudier för sådana arbetslösa som får särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa i enlighet med vad utskottet förordat.

Vid *medelsberäkningen* har beaktats den sänkning av bidragskoefficienten för allmänt bidrag från nuvarande 0,0037 till 0,0036 nästa budgetår som riksdagen beslöt hösten 1983 (prop. 1983/84: 40, UbU 1983/84: 7, rskr 1983/84: 91). Sänkningen innebär en besparing om 2,7 %. Anslaget Bidrag till driften av folkhögskolor m. m. föreslås föras upp med 420 777 000 kr.

Koefficienten bör enligt motion 1983/84: 2097, yrkande 28, fastställas till 0,0034, vilket beräknas medföra en besparing om 21 milj. kr. Riksdagen föreslås, enligt yrkande 29, anvisa 399 777 000 kr.

Utskottet anser inte att koefficienten för beräkning av allmänt bidrag bör sänkas ytterligare inför nästa budgetår. Därför bör riksdagen, som avslog ett motionsyrkande om ytterligare sänkning vid sitt beslut hösten 1983, avslå även motion 1983/84: 2097 yrkandena 28 och 29.

I motion 1983/84: 1003 hemställs att riksdagen skall ge regeringen till känna behovet av extra ekonomiskt stöd, utöver vad statsbidragsreglerna medger, till Hantverkets folkhögskola för utbildning i lågfrekventa yrken. I motionen anges inte hur stort behovet av extra stöd beräknas vara.

Utskottet vill med anledning av motionen påpeka att många folkhögskolor har fått inskränka sina planer på nya och utvidgade kurser sedan begränsningen av folkhögskolans volym infördes. Utskottet kan inte tillstyrka att den i motionen berörda folkhögskolan skulle få utgöra ett undantag. Riksdagen bör avslå motion 1983/84: 1003.

I anslagsframställningen för budgetåret 1984/85 har SÖ föreslagit att medel skall anvisas för särskilda korta anpassningskurser för människor

som blivit döva vid vuxen ålder. Medelsbehovet har beräknats till 1 100 000 kr. Förslaget har inte förts fram i budgetpropositionen. Enligt motion 1983/84: 1711 bör riksdagen ge regeringen till känna att anpassningskurser för vuxendöva bör få anordnas enligt SÖ:s förslag. Några medel för verksamheten beräknas inte i motionen.

Utskottet, som anser det angeläget att samhället så långt det är ekonomiskt möjligt stödjer de handikappade, har nyss tillstyrkt förslag i budgetpropositionen om ett tillskott på sammanlagt 3 775 000 kr. till undervisning för döva, hörselskadade och talskadade. Mot bakgrund härav och av det statsfinansiella läget kan utskottet inte tillstyrka åtgärder som skulle kosta ytterligare 1 100 000 kr. nästa budgetår. Riksdagen bör därför avslå motion 1983/84: 1711. Detta utesluter givetvis inte att folkhögskolor kan anordna kurser för vuxendöva med hjälp av det ordinarie bidraget och de särskilda resurserna för handikappverksamhet om skolorna bedömer detta möjligt.

Sammanfattningsvis föreslår utskottet att riksdagen anvisar de medel under anslaget som begärs i budgetpropositionen, dvs. 420 777 000 kr.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med avslag på motion 1983/84: 1753 godkänner att en ny självständig folkhögskola i Bona får inrättas i enlighet med vad som förordats i proposition 1983/84: 100,
2. att riksdagen godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100 om folkhögskolans undervisningsvolym,
3. att riksdagen beträffande en ny folkhögskola, Stiftelsen Kvinnofolkhögskola, avslår motion 1983/84: 550,
4. att riksdagen beträffande en ny folkhögskola, Nyköpings folkhögskola, avslår motion 1983/84: 1744,
5. att riksdagen godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100 om ändringar i statsbidragsreglerna avseende Ljungskile folkhögskola fr. o. m. den 1 juli 1984,
6. att riksdagen godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100 om en särskild engångsanvisning till Västanviks folkhögskola,
7. att riksdagen beträffande en översyn av vissa folkhögskolors kapitalkostnader avslår motion 1983/84: 1256,
8. att riksdagen beträffande ändringar i statsbidragsreglerna fr. o. m. den 1 juli 1984 i fråga om användningen av den särskilda resursen för undervisning av handikappade och beträffande bidrag till undervisning i teckenspråk för syskon i vissa fall godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100,
9. att riksdagen beträffande fri undervisning i teckenspråk för föräldrar till hörselhandikappade avslår motion 1983/84: 2288,
10. att riksdagen beträffande tilläggsbidraget till fritidsledarutbildningen med avslag på motion 1983/84: 2307 godkänner vad som

förordats i proposition 1983/84: 100 om ändring av statsbidragsreglerna fr. o. m. den 1 juli 1984 samt om borttagande av bidraget som styrinstrument för dimensioneringen av fritidsledarutbildningen,

11. att riksdagen godkänner vad som förordats i proposition 1983/84: 100 om ändringar i övrigt av statsbidragsreglerna fr. o. m. den 1 juli 1984,
12. att riksdagen bemyndigar regeringen att – i den mån arbetsmarknadsskäl så påkallar – anordna vissa kurser för arbetslös ungdom på folkhögskolor,
13. att riksdagen med anledning av motion 1983/84: 2293 bemyndigar regeringen att besluta om en extra ram för folkhögskolestudier för arbetslösa som uppbär särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa i enlighet med vad utskottet förordat,
14. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 100 samt med avslag på motionerna 1983/84: 1003, 1983/84: 1711 och 1983/84: 2097 yrkandena 28 och 29 till *Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 420 777 000 kr.

7. **Bidrag till viss central kursverksamhet.** Regeringen har under punkt C 8 (s. 187–189) föreslagit riksdagen att

1. godkänna att 34 000 000 kr. av de medel, som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1984/85, används till att finansiera anslaget,

2. till Bidrag till viss central kursverksamhet för budgetåret 1984/85 anvisa ett anslag av 34 000 000 kr.

*Motionerna*

1983/84: 499 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

3. att riksdagen beslutar att anslaget Bidrag till viss central kursverksamhet omfattande 34 milj. kr. skall upphöra fr. o. m. budgetåret 1984/85.

1983/84: 2097 av Per Unckel m. fl. (m) vari, såvitt nu är i fråga, yrkas

30. att riksdagen beslutar att avslå regeringens förslag att 34 000 000 kr. av de medel, som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1984/85, används till att finansiera anslaget Bidrag till viss central kursverksamhet,

31. att riksdagen beslutar avslå regeringens förslag att till Bidrag till viss central kursverksamhet för budgetåret 1984/85 anvisa ett anslag av 34 000 000 kr.

*Utskottet*

Statsbidrag ges fr. o. m. budgetåret 1970/71 till löntagarorganisationerna för deras centrala kursverksamhet. Bidrag ges numera också till central kursverksamhet inom Lantbrukarnas riksförbund, Sveriges fiskares riksförbund och Sveriges hantverks- och industriorganisation – Familjeföretagen. Anslaget föreslås ökas med 1 milj. kr. nästa budgetår till 34 milj. kr. och liksom innevarande budgetår helt finansieras med medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften.

Enligt motionerna 1983/84: 499, yrkande 3, och 1983/84: 2097, yrkandena 30 och 31, bör riksdagen inte anvisa några medel för löntagarorganisationernas och de tre övriga organisationernas centrala kursverksamhet. Enligt motion 1983/84: 499 bör deltagarna i sådana kurser fortsättningsvis hänvisas till andra utbildningsformer. I motion 1983/84: 2097 anförs att organisationerna själva bör svara för kostnaderna för verksamheten.

Utskottet erinrar om att tillkomsten av bidragen till de nämnda organisationernas centrala kursverksamhet bl. a. var ett led i de ökade satsningarna på utbildning för vuxna som inte fått tillräcklig utbildning i sin ungdom och som behöver kunskaperna för sin verksamhet inom resp. organisation. Utskottet föreslår att riksdagen med avslag på motionerna 1983/84: 499 yrkande 3 och 1983/84: 2097 yrkandena 30 och 31 anvisar de begärda medlen och godkänner den föreslagna finansieringen av anslaget.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 100 och med avslag på motionerna 1983/84: 499 yrkande 3 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 30 godkänner att 34 000 000 kr. av de medel, som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1984/85, används till att finansiera anslaget Bidrag till viss central kursverksamhet,
2. att riksdagen med bifall till proposition 1983/84: 100 och med avslag på motionerna 1983/84: 499 yrkande 3 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 31 till *Bidrag till viss central kursverksamhet* för budgetåret 1984/85 anvisar ett anslag av 34 000 000 kr.

8. **Bidrag till kontakttolkutbildning.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt C 9 (s. 189–190) och hemställer

att riksdagen till *Bidrag till kontakttolkutbildning* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 3 500 000 kr.

Stockholm den 8 mars 1984

På utbildningsutskottets vägnar
GEORG ANDERSSON

*Närvarande vid ärendets slutbehandling:* Georg Andersson (s), Kerstin Göthberg (c), Per Unckel (m), Bengt Wiklund (s), Rune Rydén (m), Lennart Bladh (s), Birgitta Rydle (m), Iris Mårtensson (s), Lars Svensson (s), Göran Allmér (m), Björn Samuelson (vpk), Göran Persson (s), Larz Johansson (c), Ingvar Johnsson (s) och Linnea Hörlén (fp).

## Reservationer

### 1. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna (punkt 3, mom. 1–3)

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Förslaget i" och slutar "under anslaget" bort ha följande lydelse:

Som anförs i motion 1983/84: 2097 bör ungdomsskolans resurser skyddas så långt det är möjligt. De besparingar som i dagens ekonomiska läge är nödvändiga att uppnå bör därför enligt utskottets mening göras inom vuxenutbildningen. Utskottet tillstyrker den i motionen föreslagna besparingen om 150 milj. kr. under det nu aktuella anslaget. Eftersom alla medborgare bör få tillgång till en utbildning som svarar mot den obligatoriska skolan bör besparingen i första hand avse gymnasieskolkurserna. Det måste emellertid finnas möjligheter till komplettering för högre studier. Utskottet anser i likhet med motionärerna att kostnadssänkningen kan åstadkommas antingen genom en sänkt undervisningsvolym eller genom att regeringen föreskriver en viss avgiftsfinansiering. Vad utskottet här anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Vidare bör riksdagen bemyndiga regeringen att fördela undervisningsvolymen för den kommunala vuxenutbildningen på delramar med utgångspunkt i vad utskottet anfört. Med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 20 bör riksdagen under anslaget Bidrag till kommunal utbildning för vuxna anvisa 594 600 000 kr.

*dels* att utskottets hemställan under 1–3 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande undervisningstimmar i grundutbildning för vuxna och kommunal vuxenutbildning med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 20 i denna del samt med avslag på proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 499 yrkande 1 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 20 i denna del samt med avslag på proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 499 yrkande 1 i denna del bemyndigar regeringen att fördela undervisningstimmarna i kommunal vuxenutbildning på delramar i enlighet med vad utskottet anfört,

3. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 20 i denna del samt med anledning av proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 499 yrkande 1 i denna del till *Bidrag till kommunal utbildning för vuxna* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 594 600 000 kr.,

**2. Bidrag till kommunal utbildning för vuxna (punkt 3, mom. 1—3)**

Linnea Hörlén (fp) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 3 börjar "Den i" och slutar "i motionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser i likhet med vad som anförs i motion 1983/84: 499 att resurser måste föras över från vuxenutbildningen till högskolan för att öka ungdomars möjligheter att studera på högskolenivå. Genom samordning mellan kommuner och en mer flexibel planering bör resurserna för kommunal vuxenutbildning kunna utnyttjas mera effektivt. Dessutom bör grundskolekursernas volym minskas. Genom dessa åtgärder bör en sammanlagd besparing om 40 milj. kr. göras. Antalet undervisningstimmar i grundutbildning för vuxna och i gymnasieskolkurser i yrkesämnen och i särskilda yrkesinriktade kurser bör vara oförändrade.

*dels* att den del av utskottets yttrande som på sid. 3 börjar "Riksdagen bör" och slutar "under anslaget" bort ha följande lydelse:

Riksdagen bör enligt utskottets mening med bifall till motion 1983/84: 499 yrkande 1 som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört om undervisningstimmar i grundutbildning för vuxna och i kommunal vuxenutbildning samt bemyndiga regeringen att fördela undervisningstimmarna i kommunal vuxenutbildning på delramar med utgångspunkt i vad utskottet har förordat. Riksdagen bör sålunda anvisa 704 600 000 kr. under anslaget.

*dels* att utskottets hemställan under 1—3 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande undervisningstimmar i grundutbildning för vuxna och kommunal vuxenutbildning med bifall till motion 1983/84: 499 yrkande 1 i denna del samt med avslag på proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 2097 yrkande 20 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 499 yrkande 1 i denna del samt med avslag på proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 2097 yrkande 20 i denna del bemyndigar regeringen att fördela undervisningstimmarna i kommunal vuxenutbildning på delramar i enlighet med vad utskottet anfört,
3. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 499 yrkande 1 i denna del samt med anledning av proposition 1983/84: 100 och motion

1983/84: 2097 yrkande 20 i denna del till *Bidrag till kommunal utbildning för vuxna* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 704 600 000 kr.,

**3. Tilläggsbidrag till studiecirklar (punkt 4, mom. 1 och 2)**

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Utskottet delar" och slutar "yrkande 21" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det är felaktigt att prioritera vissa ämnen inom folkbildningsarbetet. Därför bör tilläggsbidragen till studiecirklar i hemspråk, svenska, matematik och samhällsinriktade ämnen tas bort. Därmed sparas 44,7 milj. kr. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motionerna 1983/84: 2097 yrkande 21, 1983/84: 1696 yrkande 1 i motsvarande del samt med avslag på proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 499 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna. Till medelsberäkningen återkommer utskottet i det följande.

*dels* att utskottets hemställan under 1 och 2 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande tilläggsbidrag till studiecirklar i hemspråk och samhällsinriktade ämnen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 21 i denna del samt med avslag på proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 499 yrkande 2 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. att riksdagen beträffande tilläggsbidrag till studiecirklar i svenska och matematik med bifall till motionerna 1983/84: 2097 yrkande 21 i denna del och 1983/84: 1696 yrkande 1 i denna del samt med avslag på proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 499 yrkande 2 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

**4. Tilläggsbidrag till studiecirklar (punkt 4, mom. 1 och 2)**

Linnea Hörlén (fp) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Utskottet delar" och slutar "yrkande 21" bort ha följande lydelse:

Som anförs i motion 1983/84: 499 är det nödvändigt att tillföra högskolan resurser för ökad kapacitet och höjd kvalitet. När något nytillskott inte kan göras måste medel omfördelas från något annat område, t. ex. vuxenutbildningen. Därför föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 499 yrkande 2 beslutar att tilläggsbidragen till studiecirklar i ämnena hemspråk, svenska, matematik och samhällsinriktade ämnen utgår med

oförändrat 20 kr. per studietimme budgetåret 1984/85. Medelsbehovet blir då 15 milj. kr. mindre än vad som beräknas i budgetpropositionen. Att helt ta bort dessa tilläggsbidrag kan utskottet däremot inte tillstyrka varför riksdagen bör avslå motionerna 1983/84: 1696 yrkande 2 och 1983/84: 2097 yrkande 21 i motsvarande delar. Vad utskottet här anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Till medelsanvisningen återkommer utskottet i det följande.

*dels* att utskottets hemställan under 1 och 2 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande tilläggsbidrag till studiecirklar i hemspråk och samhällsinriktade ämnen med bifall till motion 1983/84: 499 yrkande 2 i denna del samt med avslag på proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 2097 yrkande 21 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,
2. att riksdagen beträffande tilläggsbidrag till studiecirklar i svenska och matematik med bifall till motion 1983/84: 499 yrkande 2 i denna del samt med avslag på proposition 1983/84: 100 och motionerna 1983/84: 1696 yrkande 1 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 21 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

**5. Tilläggsbidrag till studiecirklar (punkt 4, mom. 2 och 3)**

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Utskottet delar " och slutar "per studietimme" bort ha följande lydelse:

Studiecirklar och kulturverksamhet i folkbildningen är fundamentala delar av livet i glesbygden. I många orter och bygder är studiecirkeln det enda forum som finns för samhällsengagemang, estetisk förkovran och kontakt med kulturarbetare. Som föredragande statsrådet konstaterar varierar kostnaden för att anordna studiecirklar mycket mellan kommunerna inom stödområdena. Kostnaderna är många gånger mycket stora och, som påpekas i motion 1983/84: 1696, blir avgifterna därmed osedvanligt höga. Studiecirkelverksamheten inom glesbygdsområdena har också minskat det senaste redovisningsåret. Frågan om studiecirkelverksamheten i glesbygd är enligt utskottets uppfattning en jämlikhetsfråga. Därför bör tilläggsbidraget för studiecirklar i stödområdena A, B och C höjas från 10 kr. till 20 kr. per studietimme nästa budgetår. Denna höjning med 5 kr. utöver förslaget i budgetpropositionen beräknas medföra en merkostnad av omkring 3 milj. kr. För att finansiera detta i en statsfinansiellt ansträngd situation föreslår utskottet, i enlighet med vad som anförs i motion 1983/84: 1696, att tilläggsbidragen till studiecirklar i ämnena svenska och matematik helt tas bort. Utskottet tillstyrker emellertid förslaget i budgetpropositionen om höjning av tilläggsbidragen till studiecirklar i ämnena hem-

språk och samhällsinriktade ämnen. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 1696 yrkande 2 som sin mening ge regeringen till känna. Den här förordade omfördelningen av medel inom anslaget påverkar inte medelstilldelningen under anslaget, till vilken utskottet återkommer i det följande.

*dels* att utskottets hemställan under 2 och 3 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen beträffande tilläggsbidrag till studiecirklar i svenska och matematik med bifall till motionerna 1983/84: 1696 yrkande 1 i denna del och 1983/84: 2097 yrkande 21 i denna del samt med avslag på proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 499 yrkande 2 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

*Under förutsättning av bifall till hemställan under 2*

3. att riksdagen beträffande tilläggsbidrag till studiecirklar i stödområdena A, B och C med bifall till motion 1983/84: 1696 yrkande 1 i denna del samt med anledning av proposition 1983/84: 100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

**6. Kulturverksamhet i studieförbunden (punkt 4, mom. 5)**

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 6 börjar "Kulturutskottet har" och på s. 7 slutar "i studieförbunden" bort ha följande lydelse:

I den avvikande meningen till kulturutskottets yttrande KrU 1983/84: 2 y understryks att full ekonomisk likställighet mellan studiecirklar och kulturgrupper ej är ett primärt mål. Studiecirkelns form är hårdare reglerad och vissa av de krav som måste uppfyllas drar särskilda kostnader.

Bidraget till kulturverksamhet i studieförbunden har ökat kraftigt under senare år. Även inom ramen för reducerat anslag finns goda möjligheter att stödja verksamhet som särskilt vänder sig till barn och ungdom samt att engagera professionellt arbetande kulturskapare – ett par av de syften med bidraget som speciellt framhålls i propositionen.

Kulturutskottet biträder därför det i motion 1983/84: 2097 lagda förslaget om ett med 30 milj. kr. minskat anslag och avstyrker proposition 1983/84: 100 i denna del.

Med instämmande i vad som här refererats föreslår utbildningsutskottet att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 23 anvisar 65,1 milj. kr. till kulturverksamhet i studieförbunden.

*dels* att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. att riksdagen beträffande kulturverksamhet i studieförbunden med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 23 och med anledning av proposition 1983/84: 100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

**7. Uppsökande verksamhet i bostadsområden (punkt 4, mom. 6)**

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Utskottet anser" och slutar "av bidraget" bort ha följande lydelse:

I likhet med motionärerna anser utskottet att statsbidraget till studieförbundens uppsökande verksamhet i bostadsområden bör tas bort. Därigenom sparas 6,4 milj. kr. nästa budgetår. Riksdagen bör således bifalla yrkande 22 i motion 1983/84: 2097. Till medelsberäkningen återkommer utskottet i det följande.

*dels* att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. att riksdagen beträffande uppsökande verksamhet i bostadsområden med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 22 och med avslag på proposition 1983/84: 100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

**8. Medelsberäkningen m. m. under Bidrag till studieförbunden m. m. (punkt 4, mom. 7 och 8)**

*Under förutsättning av bifall till reservationerna 3, 6 och 7*

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Utskottet kan" och slutar "870 982 000 kr." bort ha följande lydelse:

Utskottet föreslår att riksdagen under anslaget Bidrag till studieförbunden m. m. anvisar 789 282 000 kr. och att 292 000 000 kr. av medlen från vuxenutbildningsavgiften används till att delvis finansiera anslaget, allt i enlighet med motion 1983/84: 2097 yrkandena 24 och 25.

*dels* att utskottets hemställan under 7 och 8 bort ha följande lydelse:

7. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 24 och med anledning av proposition 1983/84: 100 godkänner att 292 000 000 kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1984/85 används till att delvis finansiera anslaget Bidrag till studieförbunden m. m..

8. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 25 samt med anledning av proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 499 yrkande 2 i denna del till *Bidrag till studieförbunden m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 789 282 000 kr.,

**9. Medelsberäkningen under Bidrag till studieförbunden m. m. (punkt 4, mom. 8)**

*Under förutsättning av bifall till reservation 4*

Linnea Hörlén (fp) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 7 börjar "Utskottet har" och slutar "870 982 000 kr." bort ha följande lydelse:

Utskottet föreslår att riksdagen under anslaget Bidrag till studieförbunden m. m. anvisar 855 982 000 kr. i enlighet med yrkande 2 i motion 1983/84: 499.

*dels* att utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 499 yrkande 2 i denna del samt med anledning av proposition 1983/84: 100 och motion 1983/84: 2097 yrkande 25 under *Bidrag till studieförbunden m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 855 982 000 kr.,

**10. Kursplanebundna universitetscirklar (punkt 4, mom. 9)**

Per Unckel (m), Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m) och Linnea Hörlén (fp) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 8 börjar "Utskottet finner" och på s. 9 slutar "och 1983/84: 996" bort ha följande lydelse:

Eftersom de kursplanebundna universitetscirklarna uppenbarligen har stor betydelse för många människor särskilt i mindre orter och i glesbygd, anser utskottet att de åter bör bli statsbidragsberättigade och att riksdagen därför bör bifalla motion 1983/84: 996. Därigenom kan bl. a. gotlänningarna åter få sitt behov av kursplanebundna universitetscirklar tillgodosett i enlighet med vad som yrkas i motion 1983/84: 798.

*dels att utskottets hemställan* under 9 bort ha följande lydelse:

9. att riksdagen beträffande kursplanebundna universitetscirklar med bifall till motion 1983/84: 996 och med anledning av motion 1983/84: 798 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

**11. Studiecirklar inom konsthantverksområdet (punkt 4, mom. 10)**

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 9 börjar "Det högre" och slutar "motion 1983/84: 1726" bort ha följande lydelse:

Utskottet finner den i motion 1983/84: 1726 föreslagna ändringen av bidragsreglerna angelägen. Möjlighet att inom konsthantverksområdet utnyttja fyra bidragsberättigade studietimmar per sammankomst skulle närma bidragssystemet till de faktiska omständigheter under vilka verksamheten kan behöva bedrivas. Utskottet anser därför att riksdagen bör bifalla motion 1983/84: 1726.

*dels* att utskottets hemställan under 10 bort ha följande lydelse:

10. att riksdagen beträffande studiecirklar inom konsthantverksområdet med bifall till motion 1983/84: 1726 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

**12. Undervisning för invandrare i svenska språket m. m. (punkt 5, mom. 1)**

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar "Utskottet konstaterar" och slutar "i budgetpropositionen" bort ha följande lydelse:

Utskottet instämmer med motionärerna i att svenskundervisning m. m. för invandrare av besparingsskäl kan minskas nästa budgetår till högst 400 000 timmar, varav 40 000 timmar undervisning som ges enligt 1972 års lag. Riksdagen bör därför med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkandena 26 och 27 anvisa 18 milj. kr. mindre än vad regeringen har föreslagit.

*dels* att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkandena 26 och 27 och med anledning av proposition 1983/84: 100 till *Undervisning för invandrare i svenska språket m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 80 459 000 kr.,

**13. Uppsökande verksamhet m. m. för invandrarkvinnor (punkt 5, mom. 2)**

Björn Samuelson (vpk) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 12 börjar "Utskottet erinrar" och på s. 13 slutar "yrkande b" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att invandrarkvinnorna måste stödjas mera bl. a. genom bättre utbildning. Därför bör deras möjligheter att delta i svenskundervisning och samhällsorientering ökas. Den nu tioåriga försöksverksamheten

med uppsökande verksamhet och barntillsyn måste enligt utskottets mening ersättas med förstärkt, permanent verksamhet. Vidare bör undervisningen bättre anpassas till invandrarkvinnornas situation både till innehåll och form, t. ex. koncentrerade veckoslutskurser och utökade resurser till invandarkurser på folkhögskolor. Förslag i dessa frågor bör föreläggas riksdagen i den kommande propositionen om den framtida undervisningen i svenska m. m. för invandrare. Vad utskottet här anfört bör riksdagen med bifall till motion 1983/84: 465 samt med anledning av motion 1983/84: 1104 yrkande b som sin mening ge regeringen till känna.

*dels* att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. att riksdagen beträffande uppsökande verksamhet m. m. för invandrarkvinnor med bifall till motion 1983/84: 465 samt med anledning av motion 1983/84: 1104 yrkande b som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

**14. Ikraftträdande av en reform av svenskundervisningen för invandrare (punkt 5, mom. 3)**

Kerstin Göthberg (c) och Larz Johansson (c) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 13 börjar "Utskottet hänvisar" och slutar "yrkande 6" bort ha följande lydelse:

Det är enligt utskottets mening beklagligt att den planerade propositionen om svenskundervisningen för invandrare åter försenats. En reform av denna undervisning är mycket angelägen, vilket också framhållits tidigare av riksdagen, liksom av invandrarverket i anslagsframställningen för budgetåret 1984/85. Riksdagen bör nu med bifall till motion 1983/84: 2534 yrkande 6 som sin mening ge regeringen till känna att en proposition skall föreläggas riksdagen i sådan tid att en reform kan träda i kraft den 1 januari 1985.

*dels* att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. att riksdagen beträffande ikraftträdande av en reform av svenskundervisningen för invandrare med bifall till motion 1983/84: 2534 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

**15. Ny självständig folkhögskola i Bona (punkt 6, mom. 1)**

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar "Utskottet anser" och slutar "folkhögskolans undervisningsvolym" bort ha följande lydelse:

Den föreslagna nya folkhögskolan med vänsterpartiet kommunisterna som huvudman framstår inte som mera angelägen, i vad gäller kunskapskvalitet och folkbildning, att stödja med statsbidrag än uppgifter som länge ansetts som viktiga att genomföra vid de skolor som i dag får stöd. Riksdagen bör därför med bifall till motion 1983/84: 1753 avslå regeringens förslag. Utbildning med partipolitisk prägel – oavsett partifärg – har inte så hög angelägenhetsgrad att den i ett svårt ekonomiskt läge bör tillåtas tränga ut mera traditionell folkhögskoleutbildning.

Mot bakgrund av den situation, ekonomiskt och planeringsmässigt, vissa folkhögskolor hamnade i när den nödvändiga begränsningen av folkhögskolans totala undervisningsvolym infördes tillstyrker utskottet att den totala volymen ökas något nästa budgetår genom att SÖ får disponera 12 500 bidragsveckor att dela till skolor med särskilda behov. Riksdagen bör godkänna vad som förordats om folkhögskolans undervisningsvolym.

*dels* att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. att riksdagen beträffande ny självständig folkhögskola i Bona med bifall till motion 1983/84: 1753 och med avslag på proposition 1983/84: 100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

**16. Folkhögskolestudier för arbetslösa som uppbär särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (punkt 6, mom. 13)**

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 18 börjar "Det är" och på s. 19 slutar "utskottet förordat" bort ha följande lydelse:

När riksdagen hösten 1983 behandlade det särskilda vuxenstudiestödet för arbetslösa avlämnade representanterna för moderata samlingspartiet i socialförsäkringsutskottet en reservation till socialförsäkringsutskottets betänkande 1983/84: 13. Enligt denna reservation strider ett sådant vuxenstudiestöd mot grundtankarna i vuxenutbildningsreformen eftersom denna avsåg att ge vuxna förvärvsarbetande tillgång till överbryggande utbildning, förbättrad grundutbildning och återkommande utbildning. Denna syn på vuxenutbildningen borde även fortsättningsvis prägla bidragsgivningen. Reservanterna anslog mot denna bakgrund att regeringens förslag om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa borde avslås av riksdagen. I enlighet med denna syn på vuxenstudiestödet anser utbildningsutskottet att folkhögskolans verksamhet inte skall kunna vidgas för att erbjuda arbetslösa med detta särskilda vuxenstudiestöd en särbehandling i förhållande till andra studerande som söker sig till folkhögskolan. Riksdagen bör därför avslå motion 1983/84: 2293.

*dels* att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. att riksdagen beträffande folkhögskolestudier för arbetslösa som uppbär särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa avslår motion 1983/84: 2293,

**17. Medelsberäkningen under Bidrag till driften av folkhögskolor m. m. (punkt 6, mom. 14)**

Per Unckel, Rune Rydén, Birgitta Rydle och Göran Allmér (alla m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 19 börjar "Utskottet anser" och slutar "och 29" bort ha följande lydelse:

En större besparing än den riksdagen beslöt hösten 1983 kan motiveras för folkhögskolornas del. Genom att sänka koefficienten för beräkning av det allmänna bidraget från det då beslutade 0,0036 till 0,0034 budgetåret 1984/85 kan ytterligare 21 milj. kr. sparas. Riksdagen bör därför bifalla yrkande 28 i motion 1983/84: 2097.

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 20 börjar "Sammanfattningsvis föreslår" och slutar "420 777 000 kr." bort ha följande lydelse:

Sammanfattningsvis föreslår utskottet att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkande 29 under anslaget Bidrag till driften av folkhögskolor m. m. anvisar 399 777 000 kr.

*dels* att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. att riksdagen med bifall till motion 1983/84: 2097 yrkandena 28 och 29, med anledning av proposition 1983/84: 100 samt med avslag på motionerna 1983/84: 1003 och 1983/84: 1711 till *Bidrag till driften av folkhögskolor m. m.* för budgetåret 1984/85 anvisar ett förslagsanslag av 399 777 000 kr.

**18. Bidrag till viss central kursverksamhet (punkt 7)**

Per Unckel (m), Rune Rydén (m), Birgitta Rydle (m), Göran Allmér (m) och Linnea Hörlén (fp) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar "Utskottet erinrar" och slutar "av anslaget" bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att den centrala kursverksamheten inom nämnda organisationer inte längre bör bekostas med statsmedel. Därför bör riksdagen med bifall till motionerna 1983/84: 499 yrkande 3 och 1983/84: 2097 yrkandena 30 och 31 avslå regeringens förslag till medelsanvisning och finansiering på denna punkt.

*dels* att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

att riksdagen beträffande bidrag till viss central kursverksamhet budgetåret 1984/85 med bifall till motionerna 1983/84: 499 yrkande 3 och 1983/84: 2097 yrkandena 30 och 31 samt med avslag på proposition 1983/84: 100 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

## Särskilt yttrande

**Översyn av vissa folkhögskolors kapitalkostnader (punkt 6, mom. 7)**

Linnea Hörlén (fp) anför:

Karlskoga Folkhögskola är en av de skolor som tvingats minska sin verksamhet genom den begränsning av antalet elevveckor per skola som skett genom tidigare riksdagsbeslut. Liksom Ljungskile Folkhögskola har skolan haft ett stort antal elevveckor, betydligt överstigande de normer som nu gäller. För några år sedan genomfördes en nybyggnad med lokaler anpassade till denna verksamhet. I dagsläget har skolan inte kapacitet att utnyttja dessa lokaler till fullo, vilket innebär en tung belastning på ekonomin.

En lösning på problemet för Karlskoga Folkhögskola skulle vara att den skolan på samma sätt som Ljungskile Folkhögskola erhåller ett högre kontinuerligt statsbidrag. Ett större engångsbelopp, som avsevärt skulle minska låneskulden, vore också en tänkbar utväg.

Som framgår av utskottsbetänkandet pågår inom SÖ en översyn av vissa folkhögskolors kapitalkostnader. Då jag tar för givet att en sådan översyn kommer att klargöra behovet av ett ökat ekonomiskt stöd till Karlskoga Folkhögskola, är det min förhoppning att ett sådant skall komma skolan till del senast läsåret 1985/86. En sådan översyn borde också kunna leda till en tryggare tillvaro för nystartade skolor som Lidingö och Viebäck.

# Kulturutskottets yttrande

## 1983/84: 2y

**om bidrag till studieförbunden m. m. (prop. 1983/84:100 bil. 10 delvis)**

*Till utbildningsutskottet*

Utbildningsutskottet har den 31 januari 1984 beslutat bereda kulturutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1983/84:100 bilaga 10 punkt C 5 Bidrag till studieförbunden m. m. i de delar som rör kulturutskottets verksamhetsområde samt motion 1983/84: 2097 i motsvarande delar.

Kulturutskottet får med anledning härav anföra följande.

I propositionen föreslås en ökning av bidraget till kulturverksamhet med drygt 7 milj. kr. till totalt ca 95,1 milj. kr. Huvudsyftet med bidraget är dels att det skall utgöra ett stöd till anordnande av kulturprogram i studieförbundens egen verksamhet och i det övriga föreningslivet, dels att det skall möjliggöra förberedelser i vid mening för sådana arrangemang. Bidraget innebär även en möjlighet för professionellt arbetande artister och konstnärer att nå ut till nya grupper. Samtidigt skapas ökade sysselsättningsmöjligheter för kulturarbetare. Föredragande statsrådet understryker i ett inledande avsnitt i budgetpropositionen att detta bidrag är en av de viktigaste statliga insatserna för den lokala kulturverksamheten. Den föreslagna ökningen av bidraget skall enligt propositionen göra det möjligt för studieförbunden att i större utsträckning än hittills engagera kulturarbetare och att satsa ytterligare på gruppverksamhet och kulturprojekt för barn och ungdom.

I motion 1983/84: 2097 (m) föreslås att bidraget till kulturverksamhet minskas med 30 milj. kr. till totalt ca 65,1 milj. kr. I den motivering till förslaget som lämnas i motion 1983/84: 2016 (m) anförs att den utbildning och bildningsverksamhet som studieförbunden erbjuder är värdefull. Det är därför väl motiverat att samhället stöder denna verksamhet. I dagens statsfinansiella läge är det emellertid nödvändigt att åstadkomma besparingar på snart sagt alla områden, säger motionärerna. De anser därför att studieförbundens anslag måste omprövas och begränsas.

Kulturutskottet vill erinra om att statens kulturråd i anslagsframställningen för budgetåret 1984/85 påpekar att det knyts stora förhoppningar till studieförbunden från andra presumtiva bidragsmottagare som teater-, dans- och musikgrupper, barn- och ungdomsorganisationer och kulturarbetare. Studieförbunden har dock svårt att leva upp till de krav på ekonomiskt stöd som ställs på dem. När det gäller den verksamhet som amatörgrupper på teater- och dansområdet bedriver är det i första hand kostnader för ledararvoden och materiel som kulturverksamhetsbidraget inte kan

täcka. Enligt kulturrådets bedömning finns det risk för att på sikt kvaliteten på verksamheten utarmas, om grupperna inte kan anställa duktiga och välutbildade ledare. En annan negativ konsekvens är att många arbetstillfällen för drama- och teaterpedagoger, dansare m. fl. på detta sätt försvinner. Verksamhet speciellt inriktad på barn och ungdomar är också ett för studieförbunden relativt nytt fält. Kulturrådet tar också upp de ojämlika ekonomiska villkoren för gruppverksamhet och studiecirklar. Rådet konstaterar att trots den relativt stora bidragsökningen fr. o. m. budgetåret 1983/84 är studiecirkeln fortfarande den mest fördelaktiga verksamhetsformen ur ekonomisk synpunkt.

Mot här angiven bakgrund finner utskottet att en så kraftig nedskärning av bidraget till kulturverksamhet som förordas i motion 2097 skulle få icke acceptabla effekter för den lokalt förankrade kulturverksamheten. Utskottet avstyrker motionen och tillstyrker det i propositionen föreslagna bidraget om 95 110 000 kr. till kulturverksamhet.

Stockholm den 21 februari 1984

På kulturutskottets vägnar
INGRID SUNDBERG

*Närvarande*: Ingrid Sundberg (m), Tyra Johansson (s), Karl Boo (c), Lars-Ingvar Sörenson (s), Catarina Rönnung (s), Maja Bäckström (s), Lars Ahlmark (m), Stina Gustavsson (c), Berit Oscarsson (s), Gunnar Thollander (s), Gunnel Liljegren (m), Eva Hjelmström (vpk), Anders Nilsson (s), Lars Hjertén (m) och Kerstin Anér (fp).

## Avvikande mening

Ingrid Sundberg, Lars Ahlmark, Gunnel Liljegren och Lars Hjertén (alla m) anser att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar "Mot här" och slutar "till kulturverksamhet" bort ha följande lydelse:

Kulturutskottet vill för sin del understryka att full ekonomisk likställighet mellan studiecirklar och kulturgrupper ej är ett primärt mål. Studiecirkelns form är hårdare reglerad och vissa av de krav som måste uppfyllas drar särskilda kostnader.

Bidraget till kulturverksamhet i studieförbunden har ökat kraftigt under senare år. Även inom ramen för ett reducerat anslag finns goda möjligheter att stödja verksamhet som särskilt vänder sig till barn och ungdom samt att engagera professionellt arbetande kulturskapare – ett par av de syften med bidraget som speciellt framhålls i propositionen.

Kulturutskottet biträder därför det i motion 2097 lagda förslaget om ett med 30 milj. kr. minskat anslag och avstyrker proposition 100 i denna del.

Norstedts Tryckeri, Stockholm 1984